

Policy Brief

Klimaticky inteligentné riadenie pre Košický samosprávny kraj

Úvod

Klimatická zmena prináša postupné, no zásadné zmeny naprieč Európou. Regióny a mestá čelia narastajúcim rizikám horúčav, sucha, povodní a požiarov, ktoré majú významný dopad na verejné zdravie, hospodárstvo aj biodiverzitu. V reakcii na tieto výzvy je potrebné zavádzať klimaticky inteligentné riadenie (climate-smart governance) rozvoja miest a regiónov, ktoré integruje adaptačné a mitigačné opatrenia za účasti verejnosti a zainteresovaných aktérov.

Takýto prístup je rozvíjaný v projekte ClimateGO, ktorý spája skúsenosti partnerov z Fínska, Francúzska, Írska, Slovenska, Slovinska a Španielska. Cieľom projektu je posilniť kapacity verejnej správy a tvorcov politík pri navrhovaní a realizácii efektívnych klimatických stratégií.

Kľúčové zistenia pre Európu a Slovensko

Dopady klimatickej zmeny v Európe

Prejavy klimatickej zmeny sa v Európe líšia v závislosti od geografických, environmentálnych a socio-ekonomických podmienok jednotlivých regiónov. Tieto rozdiely zásadne ovplyvňujú mieru zraniteľnosti a určujú potrebu diferencovaných adaptačných a mitigačných prístupov. Porozumenie regionálnym špecifikám je preto kľúčové pre efektívne klimaticky inteligentné riadenie na miestnej aj regionálnej úrovni.

Otepľovanie, suchá a riziko požiarov

Stúpajúce priemerné teploty patria medzi najvýraznejšie prejavy klimatickej zmeny v Európe. Čoraz častejšie a intenzívnejšie vlny horúčav negatívne vplyvajú na zdravie obyvateľstva, zvyšujú úmrtnosť a zhoršujú chronické ochorenia, pričom osobitne ohrozujú starších ľudí a deti.

Dlhodobé suchá, ktoré sa prejavujú najmä v južnej a strednej Európe, znižujú dostupnosť vodných zdrojov, obmedzujú poľnohospodársku produkciu a zvyšujú tlak na vodohospodárske systémy. Kombinácia vysokých teplôt a sucha zároveň významne zvyšuje riziko lesných požiarov. Tie ohrozujú prírodné ekosystémy, obydľia a infraštruktúru, pričom ich dôsledkom sú rozsiahle hospodárske škody a zhoršenie kvality ovzdušia.

Zrážkové extrémny a povodne

Klimatická zmena zásadne ovplyvňuje rozdelenie a intenzitu zrážok v Európe. V niektorých regiónoch dochádza k častejším a intenzívnejším dažďom, ktoré zvyšujú riziko povodní a ohrozujú

mestskú infraštruktúru, dopravné siete, priemysel aj obytné zóny. Inde sa naopak zrážky znižujú, čo prehĺbuje existujúce problémy s vodnými zdrojmi a zvyšuje tlak na ich spravodlivé využívanie medzi sektormi. Tieto rozdielne trendy zvyšujú nároky na vodné hospodárstvo a vyžadujú komplexné adaptačné opatrenia, ako je obnova prirodzenej retenčnej schopnosti krajiny, efektívnejšie hospodárenie so zrážkovou vodou v mestách či modernizácia hrádzí a odvodňovacích systémov.

Strata biodiverzity a degradácia ekosystémov

Klimatická zmena výrazne mení aj podmienky pre fungovanie európskych ekosystémov. Posuny teplotných a zrážkových režimov narúšajú prirodzené biotopy, menia fenológiu rastlín a živočíchov a podporujú šírenie invázných druhov. Mnohé druhy sa nedokážu dostatočne rýchlo prispôbiť novým podmienkam, čo vedie k oslabeniu ich populácií a strate genetickej rozmanitosti.

Tieto procesy majú zásadný vplyv na poskytovanie ekosystémových služieb, ako je opelenie, regulácia klímy, zadržiavanie vody či ochrana pôdy pred eróziou. Degradácia biodiverzity preto predstavuje nielen environmentálny, ale aj socio-ekonomický problém, ktorý si vyžaduje koordinované adaptačné opatrenia a posilnenie ochrany prírody na všetkých úrovniach riadenia.

Ekonomické škody

Klimatická zmena prináša rozsiahle hospodárske dôsledky. Extrémne poveternostné javy poškodzujú infraštruktúru, narúšajú dodávateľské reťazce a zvyšujú náklady na obnovu majetku. Poľnohospodárstvo čelí stratám úrody v dôsledku sucha a povodní, čo ohrozuje potravinovú bezpečnosť a prispieva k rastu cien.

Zvýšené riziko katastrof zároveň vedie k rastu poistných nákladov a finančnej neistote domácností i podnikov. Regióny bez adekvátnej adaptačnej stratégie riskujú stratu investičnej atraktivity a spomalenie hospodárskeho rozvoja. Klimaticky inteligentné riadenie je preto kľúčovým nástrojom na minimalizáciu škôd a podporu udržateľného rastu.

Na európskej úrovni bol stanovený cieľ znížiť emisie skleníkových plynov do roku 2030 o 55 % v porovnaní s rokom 1990. Slovensko sa zaviazalo k redukcii o 20 %, čo je výrazne menej ambiciózne než ciele Fínska (–60 %) či Írska (–51 %).

Skúsenosti partnerov a inšpirácie

Päijät-Häme, Fínsko – spoločné klimatické akčné plány 7 obcí, participácia občanov, klimatické prechádzky pre politikov.

Grenoble, Francúzsko – dlhodobý líder v klimatických politikách, ambícia „Grenoble 2040“ pre udržateľnú a sociálne spravodlivú budúcnosť.

Waterford, Írsko – „Cesta ku klimatickej neutralite 2040“, podnikateľský sľub pre zelený Waterford a podpora MSP pri znižovaní emisií.

Podravje, Slovinsko – dôraz na adaptáciu (horúčavy, voda, infraštruktúra), energetickú transformáciu so zameraním na solárnu energiu a posilnenie regionálnej správy.

Alzira, Španielsko – regulatórny rámec, udržateľná mobilita, prevencia požiarov a inovatívny monitoring povodní.

Košický samosprávny kraj, Slovensko – Adaptačná stratégia Košického kraja, realizácia prírody blízke opatrení na ochranu a obnovu biodiverzity a zadržiavanie vody v krajine, rozšírenie členov a činnosti existujúcich Vodných rád

Kľúčové výzvy pre Košický kraj

- Nedostatočná systémová podpora z národnej úrovne a obmedzené kapacity menších obcí.
- Rozdelenie kompetencií medzi samosprávy, štátne orgány, akademickú sféru a súkromný sektor.
- Nízka finančná gramotnosť obcí pri využívaní európskych fondov a inovatívnych finančných mechanizmov.
- Obmedzená dostupnosť údajov a chýbajúce nástroje na hodnotenie a monitorovanie účinnosti adaptačných opatrení.
- Vysoká koncentrácia ťažkého priemyslu (napr. hutníctvo, energetika), ktorá zvyšuje environmentálnu záťaž a komplikuje zavádzanie udržateľných opatrení.
- Sociálno-ekonomické rozdiely v rámci kraja.
- Nízka miera participácie verejnosti bez širšieho zapojenia občanov.

Odporúčania pre Košický samosprávny kraj

Komplexná adaptačná stratégia

- Integrovať klimatickú odolnosť do všetkých sektorových politík (poľnohospodárstvo, vodné hospodárstvo, územné plánovanie, zdravotníctvo).

Silnejšia regionálna správa a partnerstvá

- Jasne definovať kompetencie medzi samosprávami, štátom, akademickou sférou a súkromným sektorom.
- Posilniť viacúrovňovú spoluprácu a vytvoriť mechanizmy priameho financovania menších obcí, ktoré majú obmedzené kapacity.
- Zriadiť regionálnu platformu pre koordináciu medzi mestami, obcami, univerzitami, podnikmi a občianskymi iniciatívami.
- Rozšíriť úlohu existujúcich vodných rád ako nástroja integrovanej správy vôd a klímy.

Dáta pre zelenú transformáciu

- Zaviesť metodiku na výpočet zadržiavanej vody a sekvestrácie uhlíka.
- Budovať regionálne databázy, využiť digitálne nástroje a podporovať výskumno-aplikačné partnerstvá s univerzitami.

Udržateľné financovanie adaptácie

- Zlepšiť finančnú gramotnosť obcí prostredníctvom tréningov a poradenských centier.
- Efektívnejšie využívať eurofondy, programy LIFE a Horizon a zapájať súkromný sektor cez verejno-súkromné partnerstvá a inovatívne mechanizmy (napr. systém prírodných kreditov).

Príroda blízke riešenia pre odolnosť krajiny

- Realizovať obnovu ekosystémov, zalesňovanie, zelenú infraštruktúru v mestách a opatrenia na zadržiavanie vody v krajine.
- Systematicky monitorovať ich účinnosť a zdieľať príklady dobrej praxe.

Záver

Klimatická zmena predstavuje pre Európu, vrátane Košického samosprávneho kraja, zásadnú výzvu so širokými environmentálnymi, spoločenskými a hospodárskymi dôsledkami. Región čelí rastúcim rizikám horúčav, povodní a degradácie ekosystémov, pričom súčasne naráža na obmedzené kapacity samospráv, nedostatočnú podporu z národnej úrovne a absenciu systematických nástrojov monitorovania účinnosti opatrení.

Skúsenosti z iných európskych regiónov ukazujú, že efektívne klimaticky inteligentné riadenie je možné iba prostredníctvom kombinácie adaptačných a mitigačných prístupov, participácie verejnosti a posilnenia inštitucionálnych kapacít. V tomto kontexte má Košický kraj potenciál stať sa príkladom dobrej praxe – vďaka využívaniu prírode blízkych riešení, rozvoju vodozádržných opatrení, aktívnej práci vodných rád a príprave metodiky na kvantifikáciu prínosov adaptačných zásahov.

Do budúcnosti je kľúčové, aby kraj pokračoval v systematickej aktualizácii svojich stratégií, podporoval odborné a finančné kapacity menších obcí a prepoжил regionálne iniciatívy s európskymi politikami a fondmi. Zároveň je potrebné vytvárať nové mechanizmy, ktoré umožnia zapojiť súkromný sektor, akademickú obec a občiansku spoločnosť do implementácie opatrení – či už prostredníctvom participatívnych platforiem, alebo inovatívnych finančných nástrojov.

Použitá literatúra

Košice Self-governing Region. Program obnovy krajiny a vodné rady v Košickom kraji. Košice, 2022.

Biodiversity: state of habitats and species. European Environment Agency.
<https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/biodiversity>

The Copernicus Climate Change Service. <https://climate.copernicus.eu/>

EU Adaptation Strategy. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-climate-change/eu-adaptation-strategy_en

Special report 15/2024: Climate adaptation in the EU – Action not keeping up with ambition.
<https://www.eea.europa.eu/en/publications?ref=SR-2024-15>

The Thematic Study, The ClimateGO Policy Brief - Climate-smart Decision-making:
[ClimateGO | Discover our latest publications! | Interreg Europe](#)

European Environment Agency (EEA). Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2022 – Indicator-based report. Publications Office of the European Union, 2022.

European Commission. EU Strategy on Adaptation to Climate Change. Brussels, 2021.

Ministry of Environment of the Slovak Republic. Národná adaptačná stratégia na zmenu klímy. Bratislava, 2018.